

PÁRIS TUDOMÁNYOS KÖZKÖNYVTÁRAI.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

(Harmadik, befejező közlemény.)

IV.

A Bibliothèque de l'Arsenal.

Míg a Bibliothèque Nationale a párisi élet kellős közepén, egyik legforgalmasabb útvonalon van elhelyezve, addig a francia nemzet állománya második helyen álló könyvgyűjteménye, a Bibliothèque de l'Arsenal szinte elfeledten huzódik meg a boulevard de Henri IV-ba torkolló csöndes és kihalt rue de Sullyben, távol a tudományos és kereskedelmi élet góczpontjaitól. Csakis e kedvezőtlen elhelyezésnek tulajdonítható, hogy látogatottsága annyira elmarad akár a Bibliothèque Nationale, akár a Bibliothèque Ste Geneviève évről-évre emelkedő forgalma mögött. Most, a mikor fölmerült nálunk az a terv, hogy egyetlen állami nyilvános könyvtárunk, a Széchényi Országos Könyvtár a tudományos élet központjából kitelepíttessék, talán nem lesz fölösleges hangsúlyozni e körülményt, mely intő például szolgálhat ahhoz, hogy mily körültekintő óvatossággal kell egy ily közintézet elhelyezésénél eljárni. Morel, a kinek nagy munkáját dolgozatunk folyamán már több ízben idéztük, a maga szatirikus modorában a következőkép fejtegeti az Arsenal rossz elhelyezésének a hasznosságát: «Quand les livres de la Nationale, culottés, gras, incomplets, seront présentés sous verre non plus pour leur valeur, mais par soin hygiénique,... alors le frère cadet, l'Arsenal, sera là pour payer les dettes de son aîné, qui devait garder les livres, et qui les garde mal.»¹

A Bibliothèque de l'Arsenal kedvezőtlen elhelyezését magya-

¹ Bibliothèques I: 64.

rázza, ha nem is menti, az intézet történeti multja. Az intézet sajtáságos nevét attól az épületcsoporttól vette, melynek egyik részében a könyvtár elhelyezését nyerte. Ez épületcsoport a francia királyok fegyvertára volt s az a része, melyben jelenleg a könyvtár van elszállásolva, már 1599 óta a tüzérségi főparancsnok hajléka volt. E minőségben lakott itt Sully, IV. Henrik minisztere is, a kinek emlékét ma is hirdeti a lépcsőházban elhelyezett mellszobor s egy remek fafaragványokkal diszített terem, a cabinet de Sully, melynek mai formája jóval későbbi kor terméke. A könyvtár története nem nyúlik ily mélyen vissza; egy, a XVIII. század közepén keletkezett, magángyűjteményből nőtt ki.

E magángyűjtemény megalapítója de Paulmy marquis volt, a ki, mint hadügyminiszter, 1757-ben költözött a palotába s habár ez állásától már 1758-ban megvált, hogy mint nagykövet szolgálja uralkodóját, a fegyvertárban birt lakását továbbra is megtartotta; 1770-ben, lemondva diplomáciai pályájáról, ide vonult vissza kedves könyvei közé s itt is hunyta le örökre szemeit 1787 aug. 23-án, 65 éves korában. A marquis nemcsak szenvedélyes könyvgyűjtő volt, hanem maga is megpróbálkozott az irodalom mezején. 1775-ben indította meg — persze nem a maga neve, hanem Jean François de Bastide, ma már méltán elfeledt író neve alatt — a kor egyik legnépszerűbb vállalatát, a *Bibliothèque Universelle des Romans*-t, mely évi tizenhat kötetben hozta a híres regények kivonatait. A marquis csakhamar összeveszett munkatársaival s már 1778 végén elzárta előlük gazdag könyvtárát. 1779-ben új vállalatot indít meg — mely az előbbinek mintegy folytatása — *Mélanges tirés d'une grande bibliothèque* czimen s haláláig 45 kötetet adott ki belőle.

A marquis valószínűleg igen jókor hozzáfogott a könyvek gyűjtéséhez; e szenvedély nyomai már egy 1747-iki levelében föllelhetők s hogy gyűjteménye jelentősebb méreteket öltött, arról 1754-ből van az első tanuságtételünk. Ez időben mintegy 60.000 kötet fölött rendelkezett. A könyvtár további gyarapodásának főforrásai Henry Martin szerint a következő gyűjtemények voltak: nagybátyja, d'Argenson gróf könyvtára, mely 1766 körül olvadt be de Paulmy gyűjteményébe s mely nem egy elsőrangú darabot tartalmazott, így a könyvtár ma is meglévő 41 burgundi

kódexét IV. Henrik két kötetnyi sajátkezű levelét, Berry herceg Prudentius-kéziratát stb.; a coelestinusok szomszédos klastroma, melyből a hetvenes évek folyamán nem egy becses kötet került át hozzá; a de La Vallière herceg könyvtárának 1773-ban elárverezett második s 1777-ben elárverezett harmadik része; Charles Adrien Picard jónevű bibliofil 1780-ban áruba bocsátott gyűjteménye; Hein báró könyvtára, melyet a marquis 1781-ben a maga egészében megszerzett 100.000 livresen s végül az elhunyt de La Vallière herceg gyűjteményének utolsó része, melyet de Paulmy 1785-ben 80.000 livresen váltott magához.

De Paulmy marquis 1784-ben a bibliothécaire du roi címéért folyamodott, de sikertelenül, jöllehet megígérte, hogy a királyi könyvtárra hagyja gyűjteményét s a tudósok számára már jóval előbb — az első adat 1767-ből való — hozzáférhetővé tette a könyvtárában felhalmozott kincseket.

De Paulmy marquist a szertelen könyvvásárlás anyagilag tönkretette, úgy hogy 1785. jun. 20-án kénytelen volt gyűjteményét potom 212.000 livresért eladni d'Artois grófnak, a későbbi X. Károly királynak. De Paulmy maga 112.000 livrest vett föl, halála után leánya és örököse 50.000 livrest kapott kézhez, a fenmaradó 50.000 livres pedig 1793 június 20-án lett volna esedékes, de a forradalom kitörése meghiusította ez utolsó részlet törlesztését. D'Artois gróf nem igen gyarapította a gyűjteményt, csupán annyit tett meg, hogy 1789 május 20-án átvitette az Arsenal épületébe saját versaillesi könyvtára egy részét is.

Alig két hónappal később a Bastille be volt véve s d'Artois gróf, a ki a királyi család legkevésbé népszerű tagja volt, elhagyta az országot. A Bastille szomszédságában levő könyvtár egy pillanatig komoly veszélyben forgott s csupán a gyűjtemény akkori őrének, Saugrinnek lélekjelenléte mentette meg a pusztulástól. A Bastille bevételeitől megittasult nép ugyanis megtudva, hogy d'Artois grófnak a szomszédos Arsenalban van a könyvtára, elhatározta, hogy azt is ostrom alá veszi. A könyvtáros azonban túljárt az eszükön: ura szolgálait királyi egyenruhákba bujtatta s a nép, mely ekkor még tiszteletben tartotta az uralkodó személyét, a ruhák láttára visszavonult.

A könyvtár különben az 1792. szept. 2-iki rendelet értelmében, mint az emigrált herceg egyéb vagyona, a nemzet

tulajdonába ment át s e naptól fogva Páris nyolczadik dépôt national litteraireje volt. A gyűjtemény leltározása 1793 máj. 3-án kezdődött s eltartott a III. év floreal hava 4-éig (v. i. 1795 április 23-ig). Az egész gyűjtemény értékét, beleértve a jelentékeny éremgyűjteményt s a palota berendezését is, 548.397 livresre s néhány soldóra becsülték. A direktorium 1796 jun. hó 10-én kelt rendeletével a könyvtárt a konvent által 1795-ben alapított Institut National-nak adományozta. Ez az adományozás nagy-jelentőségű a könyvtár történetében, mert ez által kiemelkedett a bárhová bekebelezhető dépôt national-ok sorából; együttmaradása biztosítva volt, sőt maga is gyarapodott — mintegy 50.000 kötettel — a többi dépôt-k anyagából. Az Institut-vel egyébként nem soká maradt egybekötve. A direktorium 1797 ápr. 28-án nyilvános közkönyvtárrá nyilvánította s azóta is az maradt mind a mai napig. Csupán az éremgyűjteményt vitték el s egyesítették a Bibliothéque Nationale hasonló gyűjteményével, valamint a metszetgyűjtemény legértékesebb darabjait is kiválogatták 1864-ben, hogy az akkor «császári» könyvtárba kebelezzék. Nagyszerű kéziratanyaga azonban egészen együtt maradt s Páris 1870-iki ostroma alkalmával sem szenvedett sérülést, minthogy e nehéz időkben az intézet pinczéiben volt elrejtve.

A Bibliothéque de l'Arsenal jelenleg két osztályból áll, úgymint a nyomtatványi és a kéziratári osztályból. A nyomtatványok kötettszáma hozzávetőlegesen 610.000. A kéziratoké közel 8000. Használatát két teremben bonyolítják le. Az egyik a nyilvános olvasóterem, a melybe belépőjegy nélkül jut a kutató. 1868-ban készült s mindössze negyven személyre van berendezve. A másik a tíz személyt befogadó Salle de travaille, a melyet csak belépőjeggyel használhat az olvasó, a kinek e jegyet igazoló okmányok alapján állítja ki az igazgatóság bizonyos, előre meghatározott tudományos czél szolgálatában. A dolgozó teremben nemcsak a nyomtatványi osztály ritkaságait, hanem a kéziratári anyagot is használhatják. Tinta használata mindkét teremben meg van engedve. A használatra kikért művekről nápolysárga színű papírra nyomtatott kéréslapot kell kitölteni, mely megőrzendő s távozáskor beszolgáltatandó. Mintáját itt adjuk. (1. ábra.) A nyitási idő délelőtt 10-től délután 4-ig terjed. Házi használatra csakis az administrateur général külön felhatalmazása alapján adnak ki

könyveket, sőt igen kivételesen kéziratokat is. A kikölcsönzésre jogositottakról külön jegyzéket vezetnek.

A könyvkészlet egész a mennyezetig érő falmenti fapolczokon s a termék közepén elhelyezett állványokon van elraktározva. Karzat nincs: a felsőbb polczokat hatalmas létrákon lehet csak megközelíteni. A kéziratok zárt szekrényekben őriztetnek. A bútorzat egy része még a XVIII. századból való s szépen összeillik a

BIBLIOTHÈQUE DE L'ARSENAL.	
<i>Bulletin de demande à conserver et à représenter à la sortie de la Salle.</i>	
Indiquer exactement le nom des auteurs, le titre et le format des ouvrages demandés.	
Nom et adresse du lecteur	{
<i>Paris, le 190</i>	

1. A Bibliothèque de l'Arsenal-ban használatos kéréslap.

falak gazdag stucco-diszítésével; a mai könyvtártechnikai igényeknek azonban már nem igen felelnek meg.

A könyvanyag két csoportban van felállítva. Az egyik a fonds ancien, melyet 1884-ben zártak le. Ez a rész 21 logikai csoportban van betürend szerint felállítva. Az 1884. évben új naplót nyitottak s az azóta beérkezett anyagot három formátumon belül s folyószámozással ellátva állítják fel érkezésük sorrendjében, minden szakosztályozás nélkül. A régi anyagról könyvalakú katalógus van, míg az újabb növedékről czédulaczimtár készült. Minden mű két-két czédulára vétetett föl, egyiken a szerző neve, másikon a mű czime szerint.

Míg a Ste Geneviève-könyvtár főleg a tudományokra helyezi a súlyt, addig az Arsenal, harczias elnevezését meghazudtolva, elsősorban a szépirodalmat ápolja. A második köteles példány szépirodalmi részének zömét ide utalja át a miniszterium. A fonds nouveauban pl. a költészet 23.000, a szinmű 25.000 s a regény 20.000 kötetel van képviselve. Különösen híres a könyvtár szindarabgyűjteménye, melynek gazdagságával maga a Bibliothèque Nationale sem vetekedhetik. Összesen mintegy 80.000 szinmű van a gyűjteményben, úgy hogy a francia drámairodalom történetéhez ez a könyvtár a legfőbb forrás.

Szépirodalmi jellegének megfelelően a könyvtár olvasói is elsősorban az irodalmat hallgató egyetemi polgárokból, litterátus emberekből kerül ki. Az 1905. évi hivatalos statisztika szerint az olvasók száma 26.093-at, a használt kötetek száma 64.978-at tett.

A könyvtárnak mindössze öt tisztviselője van. Új könyvek vásárlására igen keveset fordíthat, hiszen pl. 1905-ben csupán 267 kötetet szerzett be pénzért, a mi valóban fölötte kevés, még ha mindjárt 1156 kötet került is köteles példányok útján a gyűjteménybe. Ily lassú szaporodás mellett teljesen érthető a személyzet kis száma, mely 1850 óta nemhogy emelkedett volna, hanem tetemesen — tizenegyről ötre — csökkent. Mindez azt látszik mutatni, hogy egy lassú haláltusában vivődő intézménnyel van dolgunk s bizonyos melancholiával hagyjuk el a méltóságos csöndbe burkolt épület komor falait.

V.

A Bibliothèque Mazarine.

Miként a Bibliothèque de l'Arsenal, úgy az Institut kupolás palotájában elhelyezett Bibliothèque Mazarine is magángyűjteményből nőtt ki országos intézménnyé.

Megalapítója az irodalomért és tudományért lelkesedő mindenható államminiszternek, Richeleunek utóda, az olasz származású Mazarin bibornok volt, ki elődjétől nemcsak a hivatalt, hanem nagyhirű könyvtárosát, Gabriel Naudét is örökölte. A könyvtáros mellé könyvtárra is volt szükség s ennek alapját Mazarin 1643-ban vetette meg azzal, hogy Naudé tanácsára 22.000 livresen megvásárolta néhai J. Descordes, limoges-i kanonok

6000 kötetre becsült gyűjteményét, mely főleg vallástudományi és történeti művekből állott. Naudé e szerzeményt csak kiinduló pontnak tekintette; fáradhatatlanul működött tovább a gyűjtemény gyarapításán s még ugyanez évben 6000 további kötetet hozott össze, nagyrészt a szájnapi antiquariusoktól. Az 1643. évben Mazarin könyvtára tehát 12.000 kötet könyvet s 400 skarlátpiros marokkói bőrbe kötött kéziratot tartalmazott.

Alig hogy együtt volt ez az anyag, a kardinális megnyitotta gyűjteményét a tudósok részére, a kik szorgalmasan igénybe is vették a könyvtárat. Naudé szerint a csütörtök délutáni nyitáskor gyakran 90—100 személy is megfordult a bibliothékában. Kezdetnek szép szám, de épen nem meglepő, ha tekintetbe vesszük, hogy ez időben még a királyi könyvtár sem volt hozzáférhető. Egyáltalán Mazarin gyűjteménye a negyedik az egész művelt nyugaton, melynek ajtai megnyitak a tudósok előtt.

Közben rohamosan gyarapodott a bibornoki gyűjtemény. Naudé előbb Flandriában, majd Itáliában járt ura megbízásából s ez utóbbi útról nem kevesebb, mint 14.000 kötetel tért meg. Egyik kortársa méltán illette őt a *«grand ramassier»* jelzővel. 1646-ban a fáradhatatlan könyvtáros Németországba tett kirándulást s 4000 részben kéziratos, részben nyomtatott kötetel megrakodva tért vissza Párisba. Azután Angliában is megfordult, majd Spanyolországba készült, de ez az útja a politikai viszonyok következtében meghiusult. Olaszországi útján 27.000 livrest, a németországin 54.822 livrest s az angolországin 5273 livrest költött. Ezenkívül úgy a szerzők, mint a hatalmas miniszternek kedveskedni kívánó nagy urak, fejedelmek és követségek adományából is sok és értékes kötet gyűlt fel Mazarin rue Richelieu-beli palotájában, mely jelenleg a Bibliothèque Nationale épülettömbjének egy részét teszi.

E lázas tevékenység mellett nem lehet csodálnunk, hogy a könyvtár állománya 1649-ben már mintegy 45.000 kötetre rugott s fényesen kiállított helyiségben nyert elhelyezést.

A Fronde alatt a nagy áldozatokkal összehozott gyűjteményt pusztulás fenyegette, minthogy a parlament hosszas huzavona után elhatározta a bibornok könyveinek elárvereztetését. Naudé kétségbeesett hangú beadványban tiltakozott ez ellen a barbárság ellen, de hiába: az árverés megindult s mint Gui Patin egy 1652

január 30-án kelt levelében írja, addig a napig mintegy 16.000 kötet távozott a gyűjteményből ezen az uton, s noha a király több rendeletben meghagyta az árverés beszüntetését, a parlament nem is hederített a királyi rendelkezésekre.

Végre elsimultak a Fronde hullámai. Mazarin hatalma teljében tért vissza az ország fővárosába s legott hozzáfogott erősen megdézsmált könyvtára helyreállításához. A helyreállítás munkájával a parlament barbarizmusa elől Svédországba menekült s 1653-ban elhalt Naudé utódja, La Poterie bizatott meg. Feladatát igen megkönnyítették a megbékélt frondeurök, a kik egymással vetélkedve igyekeztek helyrehozni az egykor gyűlölt bibornok magánvagyonán ejtett csorbákat. Ezenkívül Mazarin 10.000 livresen néhai könyvtárosa, Naudé gyűjteményét is megszerezte, úgy hogy a bibornok halálakor ismét régi fényében ragyogott ez az impozáns könyvtár.

Mazarin halálos ágyán (1661) egy hatvan fiatalember részére berendezendő kollégiumot alapított s ezen intézethez csatolta könyvtárát is, melyet egy könyvtáros, egy alkönyvtáros és két szolga gondozására bizott. Ezenkívül meghagyta, hogy a könyvtár hetenkint kétszer minden irodalmi férfúnak hozzáférhetővé tétessék.

A Collège Mazarin, vagy népies elnevezéssel Collège des Quatre-Nations számára a Szajna balpartján, a Louvre-ral szemben fényes palotát emeltek, mely külsőleg 1674-ben készült el. Az alapító hamvait 1684-ben szállították át a palotában e célra berendezett kápolnába; de a tanítás csupán négy év multán vette kezdetét. A könyvtárt is csak 1691-ben adhatták át a nyilvánosságnak. A könyvtár állománya közben erősen megcsappant, miután a kézirati anyagot s a nyomtatott könyvek közül mindazt, a mi a királyi gyűjteményben nem volt meg, áthelyezték ez utóbbiba. Kárpótlásul a királyi könyvtár duplumait engedték át a kollégiumi könyvtárnak, míg a kéziratokért 17.284 livrest fizetett ki a korona a végrendelet végrehajtóinak. Könyvtárossá L. Picques neveztetett ki 1110 livres fizetéssel és teljes ellátással. Az alkönyvtárosnak 500 livres, a szolgák mindegyikének pedig 150 livres fizetés járt, lakáson és ellátáson kívül. Gyarapításra a könyvtárnak évenként 1000 livres s a föntebb említett 17.284 livres évi kamatai szolgáltak. E kamatok 1751-ig 759 livrest,

azontúl csupán 433 livrest tettek. A kollégiumi könyvtár első negyven éve minden fontosabb esemény nélkül telt el. Az állomány ez idő alatt 6—7000 kötetrel emelkedett úgy, hogy gondoskodni kellett a könyvtárterem kibővítéséről is. Evégből eltávolították a terem boltozatát s az ekként nyert falterületet polczokkal borították, a melyeken 20.000 kisalakú kötet nyert elhelyezést. A terem belső erkéllyel is ekkor látták el, hogy a felső polczok hozzáférhetőkké váljanak. A átalakítási munkálatokat Desmarais könyvtárossága alatt létesítették, a kinek nevéhez fűződik az új betűrendes katalógus elkészítése is. Közben a könyvtár állománya is egyre növekedett. 1760-ban, Desmarais halála évében a kötetek száma 45.000 volt, 1778-ban 50.000 és 1787-ben 60.000. A könyvtáros fizetését 1781-ben 1800 livres-re emelték, míg az alkönyvtárosnak csupán 200 livres többlettel kellett beérnie.

A forradalom alatt a többi állami könyvtárhoz hasonlóan a Bibliothèque Mazarine is bőven gyarapodott. Leblond abbé, az akkori könyvtáros, nem kevesebb mint 50.000 kötetet szerzett meg intézete részére a fejedelmi, főrangú és egyházi gyűjteményekből összeharácsolt dépótból. Az új anyag elhelyezése már több gondot okozott, mert a forradalmi kormány sokat ingadozott a Collège des Quatre-Nations épülete jövő rendeltetését illetőleg. Egy ideig börtönnek használták az épületet, majd 1805-ben az *Institut de France* elnevezése alatt egyesített öt akadémia szállásául jelölték ki, mely mai napig osztozik a Bibliothèque Mazarine-nal az egykori kollégium nemes arányú épületén. Az Institut meglehetősen sok helyet foglalt el a tágas épületben. Az udvari szárnyon a Mazarin-könyvtár új szaporulata részére átalakított csarnokot egyszerűen a maga könyvtára részére foglalta le. Leblondnak új területről kellett gondoskodnia. Ekkor alakították át, 23.000 frank költséggel, az oromzatot a jelenlegi könyvraktárrá s ekkor adták át a könyvtárnak a nagy csarnok alatt lévő félemelet nyolcz termét is. — 1799 óta a könyvtár minden nap d. u. 12—2 óráig, 1830 óta pedig naponkint d. e. 10-től d. u. 3 óráig volt nyitva a közönség részére. 1807-ben a könyvtár állományát az Almanach impérial 92.304 kötetre becsülte, míg 1821-ben már 150.000 kötet lőn kimutatva. Jelenleg a könyvtár állománya közel 260.000 kötet.

Míg a forradalom hányatott korszakában a Bibliothèque

Mazarine háborítatlanul virágzott, sőt tetemesen gyarapodott is, addig a restauráció első éveiben komoly veszedelem fenyegette. XVIII. Lajos ugyanis 1819. végén rendeletet adott ki, mely a Mazarin-féle könyvtárt az Institut könyvtárával közös kezelésben egyesítette, de a kétféle könyvanyagot továbbra is elkülönítve hagyta. A könyvtár intéző-bizottsága nem nyugodott meg ebben az intézkedésben, mely a nagynevű alapító eredeti céljával ellenkezett s minthogy az Institut kötelékébe tartozó akadémiák közül is három tiltakozott az egyesítés ellen, 1821. végén ezt a kegyetlen intézkedést megszüntették.

Azóta a Bibliothèque Mazarine háborítatlanul tovább vegetál. Dologi kiadásaira az 1905. évi költségvetésben 14.035 frank volt előirányozva. Új beszerzésekre évenként 3000 frank áll rendelkezésre, valóban csekély összeg a világ évi könyvtermeléséhez képest s alig hogy arra elég, hogy a folytatásos művek további beszerzését biztosítsa. A beszerzés terhén némileg könnyít az a körülmény, hogy a második köteles példányok egy részét, főleg a régészeti, paleografiai műveket, ide utalja át a minisztérium. Az évi gyarapodás 1500—2500 kötet közt ingadozik.

Az új szerzemények, tekintet nélkül a beszerzés módjára, közös növedéknaplóba vezetnek, melynek számozása megindítása óta egyfolytában halad.

Az anyagról 1900 óta fiókokban elhelyezett s pálczával összetartott czédula-katalogus készül, mely együttes betűrendben adja a szerzőket s a tartalmat közelebről megjelelő rendszókat. A rendszókról készített lapok sárgaszínűek. A közepes vastagságú, kockázott kartonlapok 7·8 cm. szélesek és 11·6 cm. magasak. E czédula-katalogus a nagyközönség számára megközelíthetetlen.

Az anyag részben az olvasóteremben, részben a vele egy szinten, továbbá a félemeleten és a tetőzet alatt végigfutó raktárhelyiségekben van elhelyezve. Az 1850-ig beérkezett művek három nagyságon belül szakrendszer alapján vannak fölállítva. Az 1850 óta beérkező kötetek viszont ugyancsak három alakon belül érkezésük rendjében kerülnek a polczokra s folyó számozással vannak ellátva. Az 1—10.000 számcsoport a foliánsoknak, a 10.000—20.000 számcsoport a negyedretű köteteknek, a 20.000—végtelenig terjedő számcsoport pedig a

nyolczadrétű vagy annál is kisebb alakú köteteknek van fön-tartva. A folyóiratok külön teremben vannak fölállítva s a könyv-raktárakba csakis a már megszűnt s így zárt sorozatot alkotó vállalatok kebelezetnek be.

A könyvtár főleg XVI—XVII. századbéli theologiai és orvosi művekben gazdag. Figyelemre méltó a Mazarin-re vonatkozó röpiratok s történeti munkák szinte teljes gyűjteménye. A francia szépirodalom hiányosan van képviselve, de a XVI—XVII. századbéli olasz irodalom oly ritka teljességgel van egybegyűjtve, hogy e kor tanulmányozásánál a Mazarin-könyvtár szinte nélkülözhetetlen segédeszköz. Az inkunábulumok két termet töltenek meg. Számuk nem nagy: alig másfélezer; de nem egy ritkaság van közöttük. A gyűjtemény legértékesebb darabja a Gutenberg-féle 42 soros ú. n. Mazarin-biblia. A kéz-irattári rész szintén két termet tölt meg. Zömét a könyvtár a forradalom alkalmával szerezte; nagyrésze — a dépôt littéraires származásának megfelelően — teológiai jellegű s nem egy fényesen miniált Missale és Psaltérium akad közötté. A jog-tudományt és a középkori történetírást szintén számos nagy-becsű emlék képviseli.

Az olvasóterem, mely minden felnőtt részére szabadon hozzáférhető, az első emeleten van elhelyezve. Lépcsőháza az Institut első udvarából nyílik s kapuzata felett ez a latin fel-írás tájékoztatja az idegent: Bibliotheca Fondatore Mazarinea. A szoborművekkel gazdagon díszített lépcsőházból egy rostély-zattal ellátott szekrényekkel butorozott előterembe jutunk. A szek-rények az atlaszok s rendkívüli nagy-alakú kiadványok befogadá-sára szolgálnak. Az olvasótermet 11 nagy ablak világítja meg, mennyezetéről pedig hat aranyozott bronz-csillár függ alá, me-lyeket nem vesznek igénybe, minthogy a könyvtár télen reggel 10-től d. u. 4-ig, nyáron d. u. 5-ig van csak nyitva. A bejárástól balra kis benyiló van, a melyben a legfontosabb életrajzi gyűjte-mények, enciklopédiák, auctor-kiadások és történelmi források vannak egybegyűjtve. A teremnek a quai Contira néző fala köze-pén van a felügyelő-tisztviselő emelvénye s körülötte a könyv-tár katalógusa. A terem közepén elhelyezett asztalok mellett 60 személy foglalhat helyet. A teremben elhelyezett tárgyak közül főlemlítendő a XVI. Lajos rendeletére készült hatalmas föld-

Marque du gardien
qui a reçu
le laissez-passer.

Mazarin czimere,
fölötte a bibornoki
kalappal s e kör-
irattal : Bibliothègue
Mazarine.

SÉANCE du 19

OUVRAGES REÇUS EN COMMUNICATION

PAR

M.

demeurant

Marque du gardien qui a donné les volumes.	TITRE DES OUVRAGES COMMUNIQUÉS.	COTE.
1	
2	

Écrire TRÈS LISIBLEMENT son nom et son adresse. Toute indication reconnue fausse entraînera l'exclusion de la bibliothèque.

REMETTRE ce bulletin à l'un des bibliothécaires, entre les mains de qui il restera.

Avant de QUITTER LA SALLE, réclamer ce bulletin à l'un des bibliothécaires, en lui présentant les ouvrages qui y sont inscrits, et faire frapper sur le bulletin la mention : RENDU.

Tout lecteur est RESPONSABLE des ouvrages inscrits sur son bulletin jusqu'au moment où ceux-ci portent la mention : RENDU.

Pour obtenir un laissez-passer, les portefeuilles devront être PRÉSENTÉS OUVERTS.

2. Kérőlap a Mazarin-könyvtárban.

gömb ; egyenlítőjének átmérője 1'60 m., kerülete 8'17 m., az egész földgömb felülete 21'24 m.,² köbtartalma pedig 92'03 m.³

Az olvasó a szükséges könyvekről kérő lapot állít ki, mely-

nek kisebbitett mintáját itt adjuk. (2. ábra.) A Mazarin ezimerével ékesített, fehér színű kéréslapok méretei $25 \times 16,5$ cm. s 2—2 műfőljegyzésére szolgálnak. A kitöltött lapok az ügyeletes tisztviselőnek adatnak át, a ki a szolgálak útján kihozatja a kért műveket. Egy-egy ülésen az olvasó rendszeren öt művet (tíz kötetet) vehet igénybe, de vannak kivételek is. Irattáskáját, saját könyveit magával hozhatja az olvasó, de a terem elhagyásakor, a mikor kéréslapját az ügyeletes tiszttől visszakéri, a magával hozott anyagot is be kell mutatnia s szabad elmenetelt biztosító írásbeli engedélyt kell kérnie. 1905-ben az olvasótermet 10366 egyén vette igénybe, a kik mindössze 15.985 kötetet használtak. A használat zöme (4.176 eset) a történelmi szakra esett. Ezt követte az irodalom-szak (3.195 eset); azután jöttek a folyóiratok és szótárak (2.126); még mindig 1000-en felül volt az esetek száma a fizikai és erkölcsi tudományszakoknál, míg a vegyes, a jogi és a hittudományi szak forgalma mélyen e szám alatt maradt.¹

Házi használatra a könyvtári tisztviselők, az Institut tagjai s a különböző fokozatú iskolák tanárai jogosultak. A kölcsönzésről térítvényt nem adnak, hanem naplót vezetnek, melybe a kikölcsönzött mű szerzőjének nevét, címét, jelzetét, a kivitel s beérkezés napját jegyzik be, továbbá a kölcsönadó tisztviselő és a kölcsönvevő sajátkezű aláírásával is ellátják. A kikölcsönzési napló a szerzők betürendjében van vezetve. A kikölcsönzött művek helyére karton lapot helyeznek, mely röviden tájékoztat arról, hogy kinél van az illető kötet. A kölcsönforgalom meglehetősen lanya: 1905-ben csupán 246 kötet.

VI.

A Bibliothèque de l'Institut.

Befejezésül néhány szóval az akadémiák közös könyvtáráról is megemlékezem, mely ugyancsak az Institut palotájában van elhelyezve, a Bibliothèque Mazarine tőzsomszadságában, de külön bejáróval, olvasóteremmel s igazgatósággal. A Bibliothèque de l'Institut — mint az előbbi fejezetekből láttunk — alig száz éves multra tekinthet vissza. Törzssanyagát részben a forradalom alkalmával elkobzott könyvkészletből merítette s ez a régebbi

¹ V. ö. Morel i. m. I.: 67—68.

anyag betűkkel jelzett szakokban, metodikusan van elhelyezve. 1894-ben új sorozatot nyitottak, mely a gyarapodást folyószámmal ellátva négy alakon belül (ú. m. 2°, 4°, 8°, 12°) állítja fel.

BIBLIOTHÉQUE DE L'INSTITUT

Nom de l'Emprunteur :

Adresse :

Titre de l'ouvrage emprunté :

.....

.....

.....

.....

.....

.....

SIGNATURE DE L'EMPRUNTEUR :

Date de l'emprunt :

Date de la restitution :

3. Térítvény az Istitut könyvtárában.

A könyvtárban két növendéknaplót vezetnek, melyek egyike a vételek, másika az adományok bejegyzésére szolgál. A könyvtár főleg az utóbb említett módon gyarapszik. Ide számíttatnak a többi akadémiák cserepéldányai, az akadémiái üléseken bemutatott művek egy példányai s a számos pályázatra beérkező öt-öt példány egyike. A folytatólagos művekről ideiglenes czédulákat

N. B. — Ce Bulletin devra être rendu à l'Emprunteur au moment de la restitution du volume

vezetnek s csak teljessé válásuk után vezetik be a végleges jegyzékekbe. Az anyagról szerző s tárgyszó szerint készült czédula-jegyzék van, együttes betűrendben. A czédulák nem tokokban, hanem csavarokkal egybetartott ívrétű kötetekben nyertek elhelyezést. A szaporulat czéduláit félevenként sorozzák be a kötetekbe.

A Bibliothèque de l'Institut nem tekinthető igazi közkönyvtárnak, minthogy idegenek csupán két akadémikus ajánlására kaphatnak engedélyt a nagy olvasóterem igénybevételére. E terem szomszédságában két kisebb dolgozó szoba áll kizárólag az Institut tagjainak a rendelkezésére. A könyveket előszóval kérik. A kiszolgálást négy szolga bonyolítja le, a kik egyuttal a czédula-katalogus készítésével (!) is meg vannak bízva.

Házi kikölcsönzések alkalmával minden egyes kötetről két térítvényt állítanak ki: egy halványkék és egy fehér színűt. A könyv visszahozatala alkalmával az olvasó visszanyeri a kék színű térítvényt, míg a fehér az irattárba helyeztetik. (3. ábra.)

A könyvtár állománya mintegy 450.000 kötet és kézirat. Dologi kiadásokra javadalma évenként 24,000 frankban van megállapítva.¹ Évi forgalmáról közelebbi adataink nincsenek.

¹ V. ö. Minerva. XIX: 882.